

Леся КОЛТОК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) lesia_koltok@ukr.net

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті відображаються пошуки тих чи інших напрямів і підходів до удосконалення організації навчання у сучасній вищій школі. Вони зумовлюються потребами та особливостями суспільно-економічного розвитку. Модернізація процесу впровадження в систему навчання нових педагогічних технологій потребує нових підходів до організації навчання в системі освіти.

Ключові слова: інтенсифікація, інформатизація, педагогічна технологія, комп'ютеризація, навчальний процес, оптимізація, інновація освіти.

Лит. 8.

Lesya COLTOK,

PhD in Pedagogic sciences, Associate Professor of Pedagogy and Methods of primary education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) lesia_koltok@ukr.net

THE INTENSIFICATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS PART OF THE MODERNIZATION OF HIGHER SCHOOL EDUCATION

The article displays the search of certain areas and approaches to improvement of education in the modern school. They are determined by the needs and characteristics of the socio-economic development. Modernization of the implementation process in the system of training of new educational technologies requires new approaches to learning in the education system.

Key words: intensification, information, educational technology, computerization, training process optimization, innovation education.

Ref. 8.

Леся КОЛТОК,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и методики начального образования Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) lesia_koltok@ukr.net

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕСА ЯК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОБРАЗОВАНИЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье отражаются поиски тех или иных направлений и подходов к совершенствованию организации обучения в современной высшей школе. Они обусловлены потребностями и особенностями общественно-экономического развития. Модернизация процесса внедрения в систему обучения новых педагогических технологий требует новых подходов к организации обучения в системе образования.

Ключевые слова: интенсифікація, інформатизація, педагогічна технологія, комп'ютеризація, учебний процес, оптимізація, інновація образования.

Лит. 8.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку суспільства, коли держава буде соціально орієнтовану ринкову економіку, розвиває демократичні суспільні відносини, розширює свій духовний простір, інтегрується у європейську спільноту, зумовлюють необхідність змін і в професійній освіті.

Кожна держава буде свою освітню парадигму, виходячи з конкретних історичних умов, а також соціально-економічних та культурних реалій у поєднанні з освітньою політикою, що здійснюється через заклади освіти. Освітню парадигму нашої держави можна розглядати крізь призму світового, європейського та національного аспектів. Даний взаємозв'язок, незважаючи на його умовність та спрощеність, надає змогу побачити неможливість розвитку освіти в конкретній країні відокремлено від світового співтовариства, якщо мова йде про демократичне суспільство, у якому стоять завдання демократизації освіти. Такий багатоаспектний характер будь-якої національної освіти полягає, з одного боку, у збереженні доброго, міцного коріння національної культури, а з іншого – в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі. Для сучасної вищої школи України, яка переживає ґрунтовне реформування, це може знайти відображення в оновлених стандартах змісту освіти національного та загальноєвропейського компонентів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку. Безумовно, для практичної реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію необхідно поширювати у суспільстві просвітницьку діяльність, створити відповідні освітні проекти і програми, розробити й запровадити нові схеми навчання [5, 128]. Сучасна вища школа має сприяти розвиткові демократичної культури, формуванню необхідних для проживання у європейському співтоваристві компетентностей, політико-правових і соціально-економічних знань. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватися до життя і навчання у різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до захисту своїх прав і успішної комунікації.

Діяльність всієї вищої школи, викладачів, студентів усе більшою мірою починає залежати від їх інформованості і здатності ефективно використовувати наявну інформацію у своїй майбутній діяльності. Лавиноподібний потік інформації охопив усі сфери життя людини, не даючи можливості сприйняти цю інформацію повною мірою. Як результат – настає інформаційна криза. Така загроза існує і для подальшого розвитку вищої школи, зокрема її навчально-виховного процесу тому, що на сьогодні існує тенденція переходу від навчання за класичними підручниками (відтиражованими) до електронних підручників.

Дискутуючи щодо вирішення проблеми інтенсифікації навчально-виховного процесу у вищій школі, відмітимо, що одна з причин змін підходу до організації освіти полягає в тому, що стрімкий розвиток нових інформаційних технологій породив у всьому світі велику кількість програмних продуктів, орієнтованих на їх використання з освітньою метою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальною сьогодні провідна ідея активізації навчання – педагогічне стимулювання, психологічно пов'язуване з мотивацією навчання. Ці питання досліджувалися дидактами Ю. К. Бабанским, В. І. Бон-

дарем, М. О. Даниловим, Б. П. Єсуповим. І. Я. Лернером, І. М. Дичківською, Д. Н. Богдаєнським, Л. І. Божовичем, В. С. Лутай, С. Ф. Жуйковим, О. І. Шапран та ін.

М. О. Данилов розробив принципово іншу, гуманістичну за своєю суттю концепцію «правильного», «успішного», «плідного» навчання, засновану на суб'єктно-суб'єктних відносинах, коли здійснюється активна діяльність педагога, зайнятого обдумуванням, поясненням нових питань, виконанням вправ, розв'язанням задач тощо. Рушійною силою процесу, пружиною, що приводить у рух взаємно зв'язані сторони навчання, за М. О. Даниловим, є суперечність між навчальними і практичними задачами, що висувуються у ході навчання, та наявним рівнем знань, умінь, розумового розвитку особи, яка набуває внутрішнього характеру, тобто стає суперечністю у свідомості того, хто навчається, його особи в цілому, усвідомлюється ним як трудність [4, 236].

Мета статті – розкрити шляхи інтенсифікації педагогічного процесу у вищому навчальному закладі з метою вдосконалення професійної підготовки студентів.

Виклад основного матеріалу. Нинішній етап становлення і реформування системи освіти відкриває реальні можливості реалізації завдань «Національної доктрини розвитку освіти», в якій пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти, підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчального процесу. Сучасне інформаційне суспільство ставить перед навчальними закладами завдання виховати фахівців, здатних:

а) гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідні знання і застосовуючи їх на практиці;

б) самостійно критично мислити, уміти побачити проблеми, що виникають у реальній діяльності, і шукати шляхи раціонального їх розв'язання, використовуючи сучасні технології;

в) грамотно працювати з інформацією;

г) бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі;

д) самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Гнучкість в Критичність Інформаційна

Таким повинен бути фахівець майбутнього, але таким його можна «зробити» завдяки інтенсифікації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі освіти. Ми розуміємо, що це ідеальна людина, до образу якої намагається наблизитися багато фахівців. Тому завданням сучасних викладачів є, насамперед, завдяки роз-

ширеним можливостям сучасних інформаційних технологій, дивитися у майбутнє, підготувати якнайбільше «ідеальних» студентів.

Зміст освіти складає систему знань, умінь, навичок творчої діяльності, світоглядних і поведінкових якостей особи, які зумовлені вимогами суспільства і на досягнення яких повинні бути спрямовані зусилля тих, хто навчає, та хто навчається. Актуальною метою навчання людини стає створення особистого потенціалу кожного, виховання його здатності до адекватної діяльності у майбутніх наочних та соціальних ситуаціях, а змістом – усе те, що забезпечує досягнення цієї мети. Успішність досягнення мети залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), а й від того, як засвоюється: індивідуально чи колективно, в авторитарних або гуманістичних умовах з опорою на увагу, сприйняття, пам'ять або на весь потенціал людини, за допомогою репродуктивних або активних форм.

Розвивальна роль процесу навчання полягає у «правильному», враховуючи рівень підготовки та розвитку кожного, визначенні ступеня і характеру труднощів, що сприяє розвитку розуму й етично-вольових сил особи.

Про все ще недостатню ефективність навчання говорить багато фактів. Далеко не повною мірою розв'язана проблема навчального перевантаження. Одночасно зі звільненням програм від ускладненого і другорядного матеріалу до них були внесені доповнення, пов'язані з новими технологіями виробництва, глобальними проблемами сучасності. Значить, треба шукати такі способи навчання, які б забезпечували за цей же час засвоєння зростаючого обсягу знань і умінь. Таким чином, необхідний активний пошук інтенсивних методів, форм і засобів навчання.

Останніми роками посилювся інтерес до теорії оптимізації освітніх процесів у зв'язку із широким застосуванням технологій в навчанні, а також значними фінансовими витратами, необхідними для отримання високоякісної освіти [6, 35].

Узагальнення результатів наукових досліджень і досвіду творчих педагогів, новаторів дає підстави виділити такі основні чинники інтенсифікації навчання:

- а) підвищення цілеспрямованості професійного педагогічного навчання;
- б) посилення мотивації;
- в) збільшення інформативної місткості змісту освіти;
- г) застосування активних методів і форм навчання;
- д) прискорення темпу навчальних дій;
- е) розвиток навичок навчальної праці;
- є) використання комп'ютерів та інших нових інформаційних технологій.

Коротко охарактеризуємо їх:

а) підвищення цілеспрямованості професійного педагогічного навчання

Педагогічний процес починається з проектування його мети. Від того, наскільки конкретно вона буде залежить інтенсивність навчальної діяльності студентів. Недостатня напруженість мети розхолоджує викладача і студентів, робить навчання несистемним. Правильно поставлена мета має визначальне значення в організації успішної діяльності. Мета як закон визначає спосіб і характер дій людини. Усвідомленість мети – необхідна умова її досягнення. Досягнення складної мети має великий вплив на студентів; спрощені задачі не розвивають людину належною мірою. Усе це добре відомо, але водночас недостатньо враховується на практиці під час навчання.

Інтенсифікація навчання передбачає, що його мета повинна відповідати таким вимогам:

1. Вони повинні бути достатньо напруженими, орієнтованими на максимум можливостей студентів і тим самим викликати високу активність.

2. Одночасно мета повинна бути принципово досяжною. Нереальна, явно завищена мета призводить до самоусунення від розв'язання поставлених задач.

3. Мета навчання повинна усвідомлюватися тими, хто вчиться; інакше вона не стає керівництвом до дії.

4. Мета повинна бути конкретною, що враховує реальні навчальні можливості даного колективу в зоні його найближчого розвитку.

5. Мета повинна бути пластичною, змінюватися зі змінами умов, можливостей для їх досягнення.

б) посилення мотивації навчання

Інтенсивність навчальної діяльності істотно мірою залежить від мотивів навчання студентів. Посилення навчальної мотивації треба розглядати як важливий спосіб підвищення ефективності навчання.

Психологи встановили, що сильний мотив істотно впливає на мету діяльності, при цьому відбувається явище зсуву мотиву на мету. Звідси витікає, що потрібна глибока мотивація навчання, стійкі пізнавальні інтереси, відповідальність студентів за успіхи у навчанні. Настав час активно взятися за формування мотивації навчання на основі використання рекомендацій психологічної і педагогічної науки, досягнень передового досвіду.

Зацікавленість навчанням значно зростає, якщо викладач докладно розкриває практичну значущість теми, її зв'язок з актуальними проблемами сучасності.

Великі можливості збудження інтересу закладені у різноманітних педагогічних прийомах і формах навчання.

в) збільшення інформативної місткості змісту освітніх дисциплін

Для інтенсифікації навчання треба не тільки зробити більш напруженою мету і посилити мотивацію навчання. Певні зміни необхідно внести до змісту освіти.

У психолого-педагогічних дослідженнях останнім часом великого значення надається новим підходам до відбору і структуризації змісту основ наук з метою підвищення його продуктивності. Підсумовуючи сказане, можна стисло охарактеризувати основні напрями вдосконалення структури змісту освіти в умовах інтенсифікації навчального процесу:

а) посилення спрямованості змісту на комплексне здійснення трьох основних функцій – освітньої, виховної і розвивальної;

б) підвищення інформативної місткості кожної навчальної дисципліни за рахунок максимального насичення змісту при збереженні його доступності;

в) подача матеріалу укрупненими блоками, посилення ролі узагальнення у процесі вивчення матеріалу, проведення узагальнюючих занять;

г) підвищення значущості теорії у змісті освіти;

д) розширення застосування дедуктивного підходу там, де він виявляється особливо ефективним;

е) посилення наочних зв'язків;

ж) поліпшення відбору вправ з тим, щоб їх мінімумом розв'язувати більше навчально-розвивальних задач;

з) застосування алгоритмічних вказівок у процесі навчання;

и) використання комп'ютерних пристроїв;

к) формування навчальних умінь і навиків;

л) концентрація уваги на засвоєнні провідних понять, умінь і навиків, що виділяються в оновлених навчальних програмах.

г) активізація процесу навчання

Серед способів інтенсифікації навчання особливе значення має застосування методів, форм, засобів, прийомів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність, стимулюють навчання. Велику роль тут відіграють проблемно-пошукові методи: бесіди, дискусії, дослідження, пізнавальні ігри, самостійна робота студентів, алгоритмізація тощо.

У практиці вищої освіти все ширше застосовуються методи проблемного навчання. Інтенсивна організація навчального процесу передбачає оперативний зворотний зв'язок, швидке отримання інформації від ефективності вживаних заходів і таке ж оперативне регулювання та корекції навчання. Отже, необхідно значно поліпшити використання у навчальному процесі методів контролю і оцінки знань студентів.

Необхідний глибокий аналіз якості процесу навчання. Для цього важливо знати реальні навчальні можливості студентів, перспективи зростання, «зону найближчого розвитку» кожного з них.

Відповідність успішності реальним можливостям студентів свідчатиме про оптимальність досягнутих результатів.

д) вдосконалення форм навчання

Здійснення навчання вимагає знання і умілого використання різноманітних форм організації навчального процесу, їх постійного вдосконалення і модернізації (оновлення).

У сучасній вищій школі застосовуються різноманітні форми навчання – лекції, семінари, практикуми, факультативні заняття, екскурсії, семінари, співбесіди, консультації, конференції, домашні завдання.

Усе різноманіття організаційних форм навчання з погляду реалізації ними мети освіти і систематичності їх використання ділять на основні, додаткові і допоміжні.

е) використання комп'ютерів у навчально-виховному процесі

Однією з умов реформування вищої освіти є розробка та упровадження сучасних технологій навчання студентів і технологій управління навчально-виховним процесом.

Нові комп'ютерні технології значно розширюють діапазон освітніх можливостей, які здатні докорінно змінити не тільки організацію навчального процесу, а й систему освіти загалом.

Важливою умовою переходу сучасної вищої школи до нового рівня освіти на основі інформаційних технологій є інформатизація, що передовсім повинна сприяти розв'язанню педагогічних проблем. Інформаційні технології ефективні лише в поєднанні з відповідними педагогічними технологіями: якщо викладач мислить колишніми категоріями, то використання технічних засобів не міняє ні суті освітнього процесу, ні традиційного репродуктивного методу подачі матеріалу.

Інформатизація дає змогу перейти до педагогіки співпраці, коли викладач і студент, маючи однаковий доступ до інформаційних ресурсів, стають партнерами при провідній ролі викладача.

Із впровадженням у навчальний процес комп'ютерів з'являється унікальна можливість для розв'язання задач нового типу, операцій. Йдеться про задачі, у яких з низки можливих варіантів вибирається один, найраціональніший з певної точки зору. Це можуть бути задачі: на вибір найекономічнішого рішення; на оптимальні варіанти

перевезень вантажів; на вибір оптимальних варіантів залізничних та інших трас і т.д. Причому комп'ютер дає змогу графічно, а не тільки математично знаходити оптимальний розв'язок.

У сучасній вищій школі метою створення інформаційного освітнього середовища є:

- інтенсифікація усіх напрямів навчально-виховного процесу, підвищення якості освіти;
- розвиток творчого потенціалу студента, формування його інформаційної культури;
- підвищення ефективності управлінської діяльності;
- підвищення комп'ютерної грамотності та інформаційної культури студентів і викладачів;
- підвищення ефективності роботи комп'ютерного класу.

Оскільки все сказане вище показує, що розробка означеної проблеми в нашій країні почалася не так давно, то і серйозних досліджень у вітчизняній психолого-педагогічній літературі не так багато, а зарубіжні дослідження, на жаль, мало-доступні.

Висновки. Завершуючи характеристику основних чинників інтенсифікації навчання, підкреслимо, що всі вони повинні застосовуватися у взаємозв'язку.

Не можна розраховувати, що тільки окремими з них можна розв'язати проблему інтенсифікації. Неприпустимо виводити той або інший чинник в абсолют; треба шукати в кожному випадку оптимальні поєднання чинників для конкретних умов студентської групи, специфіки предмету і можливостей викладача. Тільки такий підхід може принести дійсні успіхи в підвищенні ефективності та якості навчання студентів у сучасній вищій школі.

Сучасна професійна освіта потребує інноваційної підготовки студентів до розв'язання майбутніх виробничих завдань, навчання взаємодії у колективі, застосування нових технологій при підготовці до вироблених професійних умінь, пришвидшення модернізації всієї системи вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – М. : Университет, 1990. – 234 с.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Ільїна Т. А. Педагогіка / Т. А. Ільїна – М. : Освіта, 1984. – 496 с.
5. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу : інноваційні засоби і технології : [колективна монографія]. – К. : Атіка, 2005. – 252 с.
6. Лутай В. С. Реформування вищої освіти на основі становлення філософсько-методологічної парадигми посткласичної науки. Рух на випередження / В. С. Лутай // Вища освіта України. – 2011. – № 2. – С. 33–43.
7. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Педагогічна газета. – 2001. – Липень. – С. 4.
8. Шапран О. І. Технологізація інноваційних освітніх процесів у вищій школі / О. І. Шапран, А. Л. Сембрат // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ – Вінниця, 2000. – С. 22–25.

REFERENCES

1. Amonashvyly Sh. A. Lychnostno-humannaya osnova pedahohyeheskoho protsessa / Sh. A. Amonashvyly. – M. : Unyversytet, 1990. – 234 s.
2. Babansky Yu. K. Optymyzatsyya uchebno-vospytatel'noho protsessu / Yu. K. Babansky. – M. : Prosveshchene, 1982. – 192 s.
3. Dychkivs'ka I. M. Innovatsiyni pedahohichni tekhnolohiyi : navch. posibnyk / I. M. Dychkivs'ka. – K. : Akademvydav, 2004. – 352 s.
4. Il'yina T. A. Pedahohika / T. A. Il'yina – M. : Osvita, 1984. – 496 s.
5. Informatsiynе zabezpechennya navchal'no-vykhovnoho protsesu : innovatsiyni zasoby i tekhnolohiyi : [kolektyvna monohrafiya]. – K. : Atika, 2005. – 252 s.
6. Lutay V. S. Reformuvannya vyshchoyi osvity na osnovi stanovlennya filosofs'ko-metodolohichnoyi paradyhmy postklasychnoyi nauky. Rukh na vyperedzhennya / V. S. Lutay // Vyscha osvita Ukrainy. – 2011. – № 2. – S. 33–43.
7. Natsional'na doktryna rozvytku osvity Ukrainy v XXI stolitti // Pedahohichna hazeta. – 2001. – Lypen'. – S. 4.
8. Shapran O. I. Tekhnolohizatsiya innovatsiynykh osvitnikh protsesiv u vyshchii shkoli / O. I. Shapran, A. L. Sembrat // Suchasni informatsiyni tekhnolohiyi ta inovatsiyni metody navchannya u pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy : zb. nauk. pr. – Kyiv – Vinnytsya, 2000. – S. 22–25.

Статтю подано до редакції 13.09.2015 р.